

SIMEON FLOREA MARIAN ȘI SATUL VAMA

Ion Cernat

Interesul manifestat de marele folclorist pentru creația populară din toate zonele țării l-a determinat să se aplece mai mult asupra vetrei folclorice Vama, decât asupra altora din vechiul ocol al Câmpulungului, atras fiind de varietatea folclorului vămean, de frumusețea locurilor și de vrednicia și hărnicia oamenilor. Dacă la acestea adăugăm trecutul istoric învăluit într-o aură de legendă și mit, ne putem explica de ce sufletul cu adevărat mare, de căutător al comorilor spirituale ale românilor, care a fost Simeon Florea Marian, cunosător de profunzime al vieții țărănimii noastre, s-a apucat să adune material pentru o monografie a satului Vama. Numai lipsa timpului și ducerea la îndeplinire a unor proiecte mai vechi, care nu mai sufereau amânare, au făcut ca intenția să nu se materializeze, reducându-se la câteva însemnări rămase în manuscris, încă din 1888.

Însemnările lui Simeon Florea Marian se referă la cadrul geografic și la originea și numele satului în baza documentelor istorice strânse de T.A. Wickenhauser despre mănăstirea Moldovița¹. De asemenea, atenția i-a fost atrasă de monumentul numit „Stâlpul lui Vodă” și de cărțile bisericești ale căror însemnări făcute de diaconi și preoți în decursul timpului au fost și sunt folosite ca izvoare istorice, demne de toată încrederea, la care adăugăm culegerile de folclor vămean.

Documentarea despre Vama este întregită de culegerea și prelucrarea a două legende, una auzită „de la mai mulți români din Vama” – „Românca și tătarii” și „Românii și tătarii”², legende care păstrează amintirea luptelor cu tătarii din lunga perioadă a incursiunilor făcute pe teritoriile românești de tătarii crâmleni și de cei din Buceac.

Interpretarea unilaterală a legendelor despre luptele cu tătarii, i-au determinat pe unii amatori de cunoaștere a trecutului nostru, să lege aceste legende de un timp mai apropiat de noi: campania victorioasă a domnitorului Mihai Racoviță împotriva austrieșilor la 1716-1717, mult prea grăbiți să ocupe întreaga Țară Românească a Moldovei. Dar, atunci, tătarii și turcii erau aliați ai românilor în baza vechilor capitulații care stipulau că Țările Române vor fi apărate de oștile turcești, în cazul unei năvăliri străine și, în locul luptelor purtate de coaliția româno-turco-tătară cu austrieșii și ungurii, la intrarea în munți, poate chiar în Vama, creatorii moderni de legende și mituri au văzut în aceste lupte o luptă între români și tătari.

Deși conținutul celor două legende este aproape identic, fiind centrate pe ideea salvării satului, prin intervenția energică a unei femei cu un copil mic în brațe, care merge la ghilit pânza, sunt, totuși, și câteva diferențe, deoarece în legenda „Românca și tătarii” sunt implicați direct vămieni – bărbații care se luptă cu tătarii – fiind ajutați de femeia care a dat alarma, pe când legenda „Românii și tătarii” are un caracter mai general și o arie de răspândire mai largă: „Tradiția acestora mi-a istorisit-o în luna lui august 1890 Toader Gliga, un june român din satul Fundul Moldovei, districtul Câmpulungului, iar ele a auzit-o de la un moșneag, anume Ilie Toloj. Când mi-a istorisit-o a fost de față și D.Dr. I.G. Sbiera, profesor la Universitatea din Cernăuți și membru al Academiei române, care, făcându-și un extras dintr-însa, a scris și un mic studiu asupra ei, pe care l-a tipărit apoi într-o broșurică sub titlul: Traiul românilor înainte de fundarea staturilor naționale, Cernăuți, 1890”³.

Legenda „Românca și tătarii” păstrează, peste secole, un fapt istoric real, existent în societatea daco-romană și protoromânească sau dobândit de la sarmați și vizigoți: participarea femeilor alături de bărbați la luptele purtate împotriva cotropitorilor de orice neam. Acest aspect al istoriei noastre ar explica dreptul femeilor și fetelor la moștenirea părintească alături de frați, păstrat în dreptul nescris în Moldova⁴.

Iată cum prezintă Simeon Florea Marian participarea vămencei la luptă, alături de bărbați, împotriva tătarilor: „Dar tocmai când românii se aflau în cea mai mare primejdie, ... iată că românca noastră cea cu copilul, împodobită cu un ștergariu alb ca omătul (era portul popular în Vama la sfârșitul secolului al XIX-lea!)... călare pe-un cal negru și sprinten ca un șoim, în mâna dreaptă purtând o spadă ...”⁵ care, cum s-ar zice, vămencea e prezentată ca o amazoană războinică.

Lupta vămenilor cu tătarii este dată de Simeon Florea Marian ca fiind după incursiunea tătarilor în Ardeal și Maramureș și, prin aceasta, plasând evenimentele legendare mai aproape de zilele noastre, de unde și denumirea de „Crucea tătarilor” și „Monumentul tătarilor” pentru „Stâlpul lui Vodă” din Vama.

Nu începe nici o îndoială că locuitorii din nordul Moldovei au fost supuși periodic unor incursiuni prădalnice a căror amintire se păstrează în denumirea „Drumul tătarilor”⁶, cu o ramificație prin Vama, nume care s-a impus după marea năvălire mongolo-tătară din 1241-1242, când o parte din oastea lui Batu-han a trecut din Ucraina de astăzi în Ungaria prin trecătorile din nordul Carpaților Orientali⁷.

Așa se explică de ce într-un studiu istoric intitulat „Stâlpul lui Vodă” din Vama, 1888, Simeon Florea Marian, vorbește de „Monumentul Tătarilor”⁸, nu înainte de a enumera pe cei care au scris despre monument: Theofil Bendella, Karl Denarovski, Ioan Mitkiewicz, Ernest Rudolf Neubauer⁹. Precizăm că însemnările lui N. Iorga despre Vama, lucrarea documentată „Stâlpul lui Vodă” a lui Teodor Ștefanelli și apoi monografia „Stâlpul lui Vodă” a lui Iorgu G. Toma au apărut după cele scrise de Simeon Florea Marian.

Adresându-se unui călător imaginar „și eu aș fi călăuzul tău”, Simeon Florea Marian se lasă cuprins de efuziuni lirice: „Și așa te aduc în mijlocul țării, prin care ne-am pus în gând să călătorim, și-ți voi arăta valea cea atrăgătoare „Prisaca”, în a cărei „frontispiță” zărești o coloană numită „Monumentul Tătarilor”, iar în fund așezată „Prisaca” cu o fabrică a D-sale D-lui Manz cavalier de Mariense, proprietarul topitoriei de metal din Bucovina. Valea aceasta este strâns înconjurată de promontorii uriașilor Carpați, ale căror creștete și coaste sunt acoperite de codrii primitivi, ce adăpostesc încă urși și lupi. Cea mai mare parte de a noastră luare aminte însă va avea atinsul monument istoric, ce se află de o latură a drumului principal, ce duce la Transilvania, pe un deal, și arată pe fiecare din cele patru laturi o inscripțiune românească, cu slove vechi chirilice, care însă, în cele mai multe locuri nu se mai poate descifra”¹⁰.

Lăsat multă vreme în părăsire, atât de străini, cât și de localnici, după încercările călătorilor străini de a descifra inscripția de pe cele patru laturi ale coloanei de gresie poroasă, s-a găsit și un român, Fotache Ciurea, care a făcut, la 1802, copia inscripției direct de pe monument¹¹, iar 50 de ani mai târziu, un alt român, Panaite Moldoveanu, văzând starea de degradare și mizeria în care se afla monumentul lui Mihai Racoviță, a îndreptat coloana și i-a făcut un zid protector, aflat și astăzi, cu o inscripție care amintește de fapta bună¹².

Semnificația modestului monument a fost surprinsă, dintre toți cercetătorii și istoricii, de N. Iorga: „Stâlpul lui Vodă rămase ca un semn al neașteptatei manifestări războinice făcute de un voievod moldovean într-o epocă de slăbiciune și înjosire, pe drumul lui Petru Rareș, cel puternic și mândru, acolo, în părțile ardelenești”¹³.

După primul război mondial, monumentul „Stâlpul lui Vodă” din Vama a fost înscris, prin grija lui Iorgu G. Toma, fiu al Vamei, ajuns secretar general al guvernului local de la Cernăuți, în rândul monumentelor istorice, și, cu suma de 25.000 lei, obținuți de la Comisia monumentelor istorice, s-a putut trece la lucrări de protejare a monumentului, în 1923: pe zidul împrejmuitor al lui Panaite Moldoveanu au fost așezate 8 coloane de gresie de Doabra, peste care s-a așezat un acoperiș¹⁴.

Deoarece s-a crezut și încă se mai crede că Mihai Racoviță a ridicat monumentul numit „Stâlpul lui Vodă” în amintirea unei victorii împotriva tătarilor, cu care românii au fost de cele mai multe ori în conflict, monumentul fiind impropriu numit „Crucea Tătarilor” sau „Monumentul Tătarilor”, dăm, spre a risipi orice confuzie, câteva fragmente din inscripția care se mai păstrează pe monument: „Din mila lui Dumnezeu, Io Mihai Racoviță Voievod, Domn și

oblăduitor a toată Moldova, la văleat 7224 (adică anul 1716) al treilea rând al Domniei Mele, ridicat-a puternica Împărăție turcească oaste asupra Nemților ... Și de acolo (de la Rodna – n.a.), împreună cu Măria sa Sultanul (oaste otomană, deoarece nu s-a pus problema participării Sultanului – n.a.) și cu mulțime de tătari, prădând și arzând până la cetatea Bistriței ... Apoi s-au slobozit tătarii în pradă, trecând de Muncaci, la ungurime de afară și s-au întors prin Maramureș, au prădat tot Maramureșul, care pradă s-a pomeni la unguri ...”¹⁵. Întărim ideea exprimată anterior, folosind aprecierile lui N. Iorga: „Pe aici prin Vamă au trecut atâtea oști ce au căzut din Moldova asupra Ardealului și odată, la 1717, Vama a văzut tăbărând Tătărimea sălbatică și pe Domnul țării, Mihai Racoviță, care era silit să o întovărășească. Întorcându-se biruitor în aceste părți, Mihai Vodă a ridicat pe dealul din dreapta, la ieșirea din Vama, un stâlp de piatră poroasă, cu inscripție netrainică...”¹⁶.

După o incursiune în timpul istoric, pe baza documentelor studiate, sprijinit pe unele afirmații ale lui T.A. Wickenhauser, care nu poate fi un izvor de primă mărime, Simeon Florea Marian face o precizare, în baza unei însemnări de pe o carte bisericească din Vama, despre prima mențiune a numelui Vama: „Numele de Vama al acestui sat, după cum ne putem încredința dintr-o iscălitură ce se află în unul din manuscrisele care s-au păstrat până astăzi în biserica cu hramul „Înălțarea Domnului nostru Isus Hristos” din Vama, datează cam din 1582. În acest an se vede că pe teritoriul, despre care ni se vorbea, se afla nu numai o simplă vamă, că și o comună deplin întemeiată, care avea biserica sa proprie, pe când, mai înainte, se vede că locuitorii ... mergeau la biserica mănăstirii Moldovița, întemeiată de Alexandru cel Bun la 1402, de care ținea satul. De la anul 1584 figurează numele Vama al acestui sat acum și pe urice. Întâiul uric din acest an amintește despre „Nicoară, șoltuz din Vama”¹⁷.

Este bine cunoscut că în epoca medievală, în evul mediu românesc, satele aveau un nume cu formule extinse¹⁸: satul unde a fost curtea lui, a stăpânului locului, a slujitorului domnesc, unde a fost casa lui, câteodată poartă numele întemeietorului, al apei sau a formei de relief unde era așezat; nu se vorbea de locuitorii satului după nume, ci se spunea generic sat. Satul vama a fost denumit în documentele de danie, situație sesizată și de Simeon Florea Marian, de la Alexandru cel Bun și de la urmașii lui direcți, „satul de la Vamă”, „satul unde a fost jude Cârstea” și, păstrând oarecare rezervare, probabil că s-a numit Vama, după mutarea punctului de vamă la Câmpulung, în timpul domniei lui Ștefan cel Mare, spre sfârșitul sec. al XV-lea, când se vorbește din nou despre vama domnească¹⁹.

Vechimea satului Vama este fixată de Simeon Florea Marian ca fiind „de pe timpul lui Alexandru cel Bun, care tocmai pe teritoriul acestui sat și anume la capătul de la vale, unde se varsă Moldovița în Moldova, a înființat o vamă, hotărând printr-un regulament comercial din anul 1408, octombrie 8, „ca toți negustorii, care vor duce mărfuri din țara ungurească în Moldova să aibă a plăti vamă”²⁰.

S-a format părerea aproape unanimă că satele românești atestate documentar au o vechime mai mare decât data înscrisă în document, coborând în timp cu câteva sute de ani²¹, și Vama nu poate fi o excepție, deoarece ca sat care a aparținut de Ocolul Câmpulungului – republica lui D. Cantemir²² – are o existență anterioară statului Țara Românească Moldova.

După cum mănăstirea Moldovița n-a fost așezată într-un loc pustiu, nici vama de la vărsarea Moldoviței în Moldova n-a fost fixată la întâmplare, într-un loc necunoscut și neumblat. Dimpotrivă, „Drumul tătarilor” cu ramificațiile sale, urmau căile de trecere în și din Ardeal, cele cunoscute din antichitatea dacică și daco-romană²³. Dacă statul Țara Românească Moldova a fost, potrivit opiniei lui N. Iorga, influențat de tătarii din Hoarda de Aur și din Hanatul Crimeei, în organizarea și funcționarea vămilor²⁴, nimic nu ne împiedică să afirmăm cu deplin temei, că punctul de vamă așezat de Alexandru cel Bun, la intrarea în munți, urmează vama tătarască din perioada 1242-1359²⁵.

Nu știm cu precizie de când satul Vama a fost scos din Ocolul Câmpulung și dat mănăstirii Moldovița, împreună cu veniturile vămii, deoarece documentul din 14 aprilie 1411 este dovedit a fi un fals din secolul al XVI-lea²⁶. Se spune în acel document de întărire, primul, de danie, fiind din 1409, că „am dat vama Moldoviței mănăstirii Bunavestire a preacuratei

născătoare de Dumnezeu, care este la Moldovița, uric, cu tot venitul, neclintit, în vecii vecilor”. Apoi, ca și cum o vamă se dăruia cu hotare, se spune: „Și hotarul acestui sat să fie începând de la vadul Moldovei, care este mai jos de satul Câmpulung ...” și continua cu hotarele satului, care, în cea mai mare parte, se păstrează și astăzi²⁷.

Fără să-i amintească pe alogeni – germani și evrei – Simeon Florea Marian precizează că „Vama numără 600 familii de naționalitate română sau 2468 de suflete, de rit ortodox-oriental și puține familii străine”²⁸, dar nu erau deloc puține, potrivit recensămintelor din 1869, 1880 și 1890, fără să-l mai amintim pe ultimul făcut de stăpânirea habsburgică, în 1910.

De exemplu, la recensământul din 1890, la o populație totală de 3582 locuitori, 2530 au declarat ca limbă vorbită limba română, altfel spus, 30% din populația Vamei o formau alogenii²⁹. În timpul când Simeon Florea Marian aduna noi date despre Vama, care „este situată într-o vale romantică și înconjurată din toate părțile de fluvii, păree, dealuri și munți înalți”³⁰, acest sat depindea de căpitănatul Câmpulung, iar din punct de vedere bisericesc de protopresviteriatul (protopopiatul) din același centru, având o școală poporală, înființată în 1860, o poștă, mai multe instalații hidraulice (mori) de despicaț buștenii, numite „fiestreie”, pive de piuat sumani, vreo câteva băi de fier și două biserici ortodoxe³¹.

În ce privește vechimea bisericii din Vama, trebuie spus că în urma descoperirii unei icoane la mănăstirea Sucevița, cu inscripție slavonă, care vorbește de un călugăr, Amfilofie, pictor de icoane, care a rezidat în Vama, cu siguranță trimis de mănăstirea Moldovița, la care se adaugă și numele celui care a cumpărat icoana, Pașco din Vama, la anul 1514, putem aprecia că pe la începutul secolului al XVI-lea, era biserică în Vama, unde călugărul pictor ținea și slujba și dădea și asistență religioasă vâmenilor³². O „școală de pictură bisericască” în Vama a existat și a funcționat, cu siguranță și, dacă admitem că în jurul lui Amfilofie s-au grupat tinerii talentați din Vama și din împrejurimi, atunci trebuie să admitem că atunci s-au învățat slova bisericască, scrisul și cititul.

Despre cele două biserici, cea de la Vama de Sus, cu hramul „Sf. Nicolae”, și cea de la Vama de Jos, cu hramul „Înălțarea Domnului”, i se par lui Simeon Florea Marian „simple, făcute din lemn”³³, nu vede în ele monumente de arhitectură bisericască țărănească³⁴. Știe că biserica parohială de la Vama de Sus a fost construită între 1797-1798 de Vasile Badale, Lupașcu Lucan și de comuna bisericască³⁵, iar despre biserica filială, de la Vama de Jos știe, de asemenea, că a fost construită în 1783 de Michail Tâmpescu, Toader al Tomei și comuna bisericască³⁶.

Pe baza spuselor unor martori oculari, Simeon Florea Marian ne informează că biserica Înălțarea Domnului a fost ridicată la numai câțiva metri de alta, mai veche, care se ruina³⁷. Este posibil ca acea biserică veche să fi fost cea în care a slujit Amfilofie, pe la 1500-1501 și unde avea și școala de pictură, dar s-ar putea ca între prima biserică, a lui Amfilofie, și cea construită în 1783 să fi existat o alta, a cărei urmă dezvelită de constructorii noii biserici, mare și impunătoare, cea veche fiind dată în toamna anului 2000, pentru muzeul din Suceava³⁸. Biserica cu hramul „Sfântul Nicolae” a fost mutată, în 1937, la cimitirul Vama de Sus³⁹, în locul ei construindu-se din zid o biserică spațioasă, înaltă, cu clopotniță inclusă în clădirea propriu-zisă, sfințită în 1939, căreia în ultimul timp, i s-a adăugat pictura interioară, realizată de pictori vestiți, în manieră bizantină⁴⁰.

Voind să cunoască mai bine trecutul satului Vama, Simeon Florea Marian cercetează cărțile bisericesti de limba slavonă de la biserica filială, Înălțarea Domnului, de la Vama de Jos, având sprijinul colegului său, profesorul Amnipodist Dașchievici, de loc din Vama, prin intermediul căruia studiază cărțile vechi, însemnările făcute de preoți și diaconi în decursul timpului. Graba îi era cu atât mai mare cu cât aflase că ar exista o carte care ar data din secolul al XII-lea: „Amicul meu, ținându-se de promisiunea ce mi-a dat-o, pe lângă manuscriptul despre care credea D-I Dinulescu că datează din secolul al XII-lea, mi-a mai adus încă trei manuscripte vechi slavone, adică tot ce-a aflat în arhiva bisericii din Vama și i s-a părut că ar fi de oarecare însemnătate”⁴¹. Dezamăgirea a fost mare atunci când a constatat că manuscrisul considerat a fi din secolul al XII-lea, era, în realitate, din a doua jumătate a secolului al XVI-lea, iar notele, însemnările cu mult mai noi, din 1567⁴².

Dintr-un motiv pe care mai greu îl putem desluși, dar se pare că întârzierea, încetineala cu care Simeon Florea Marian a cercetat documentele primite, încetineală justificată de un studiu amănunțit, concretizat într-o scriere de mai mică amploare⁴³, a determinat Consistoriul ortodox să intervină pe lângă cel care împrumutase cărțile, profesorul Amnipodist Dașchievici.

Dint-o scrisoare a profesorului, datată 16 noiembrie 1899, către Înalt Prea Venerabil Consistoriu, ar rezulta că la data când i-a împrumutat colegului său, preot-profesor Simeon Florea Marian, cărțile de la biserica din Vama, acestea aparțineau Consistoriului. Iată conținutul acestei scrisori: „Înalt Prea Venerabil Consistori. „La prețioasa scrisoare a Înaltului scaun spiritual din 19 octombrie 1899, nr. 4967, am onoarea a vă răspunde următoarele: Manuscrisele slave din biserica parohială din Vama se află, cum rezultă din scrisoarea alăturată a d-lui profesor de religie de la gimnaziul ortodox superior din Suceava, Simeon Florea Marian, la Sfinția sa, din momentul în care fură aduse de mine încoace (la Suceava – n.a.). Sfinția sa le-a întrebuințat la un studiu relativ la aceste manuscrise și se obligă a le reîntoarce Prea Venerabilului Consistoriu în decursul feeriilor (sărbătorilor – n.a.) de Crăciun din anul prezent. Totodată îmi permit a ofera (oferi) din partea mea câteva manuscrise, cărți, broșuri, pentru biblioteca Museului Arhiepiscopesc, căruia îi doresc înflorire multă”⁴⁴.

Cărțile necesare serviciului religios erau cumpărate de familii cu dare de mână sau de întreaga comunitate și date la biserică. Astfel, la 1582, aflăm dintr-o însemnare pe un Ceașlov despre „eu diac Sandu slujitor” și pe altă filă, 26, stă scris: „Adică eu Domn Diac Ștefan din satul Vama”⁴⁵.

Alături de judele Cârstea, de călugărul Amfilofie, de Pașco, de Nicoară, diacul Sandu și Ștefan sunt cei mai vechi locuitori din Vama, cunoscuți după nume. Începând cu secolul al XVII-lea, numele vămenilor se înmulțesc și apar unii locuitori și cu nume de familie, totuși sunt cunoscuți puțini locuitori, deoarece preoții noștri n-au fost obligați să țină registre de stare civilă, decât târziu, după ocuparea Bucovinei de către austrieci. De asemenea, la 1660, popa Iacob primește de la Vlad cel Bătrân și de la sora sa, Marina, un „Praxim”, cumpărat cu 30 de zloți „ca să fie lui pomană și copiilor lui”⁴⁶.

O carte care a circulat pe tot pământul românesc, „Carte românească de învățătură”, a mitropolitului Varlaan, Iași, 1643, s-a aflat și la biserica din Vama, fiind cumpărată de toți oamenii bătrâni și „am scris mult păcătosul erei Miron, la 27 martie 1675”⁴⁷, care a trebuit să fie legată, la 18 august 1779, după cum glăsuiește însemnarea de la pagina 30: „Să se știe cine au dat banii la această sfântă carte – uciticu (de învățătură), di s-au legatu al doilea anu”⁴⁸.

Dintr-o însemnare făcută pe o evanghelie – 30 noiembrie 1706, care este de fapt un inventar al cărților religioase de la biserica Înălțarea Domnului din Vama de Jos, aflăm că preoții și diaconii se foloseau la serviciul divin de următoarele cărți: o Evanghelie, o Psaltire, 2 Apostole, 2 Liturghiere (străcate, zice diacul!), 2 Molitvelnice, un Ciaslov, un Minei, un Ohtoih, o Evanghelie românească și, pe lângă aceste cărți, niște obiecte de cult deteriorate⁴⁹.

Cărțile se cumpărau de la Iași (Eșu), pe drum lung și bani mulți, așa cum a făcut Frimul (Ifrim) și cu femeia lui, Magina, de au cumpărat cu 7 zloți un Praxim (Faptele Apostolilor) de la Andronic crâșmarul din târgul Eșilor și au dat-o bisericii „ca să fie lui și copiilor lui și nepoților pomană”, la anul 1660⁵⁰. La fel a fost cumpărat de toți oamenii din Vama, cu tot satul, cu diaconii un Penticostar, la 1753, și un Ohtoih, la 1779⁵¹. Un alt Ohtoih, tipărit la 1804, în Cernăuți, ajunge la mâna lui Toader Toma, unul din ctitorii bisericii, un străbunic al lui Iorgu G. Toma, fiind primită de la Alexa Halițchi, tot din Vama, iar acest Toader Toma dăruiește cartea bisericii, la 1831⁵².

Însemnările de pe cărțile din Vama, dispărute după primul război mondial, se referă la situații diverse: aspecte meteorologice, zăpezi și inundații după sărbătoarea Paștelui, aspecte politice, pacea de la Karlovitz, însemnată de popa Isac la 1699, despre măsuri fiscale, impuneri de dări „de când a ieșit văcăritul cel mare, 2 lei și 10 parale, au scos Matei Vodă, văleat 1740”, despre învățământul de pe lângă biserică: „dascăluș Lupăește învăța copii satului, pe fata Pircului”⁵³. Aflăm de pe un Sobornic, dintr-o însemnare cu iz de registru de stare civilă numărul

copiilor dintr-o familie de la sfârșitul secolului al XVII-lea: „când au născut să se știe de Ileana, la 1 mai 1689”, apoi, în ordine, încă șase copii, băieți și fete⁵⁴.

Dintre observațiile făcute de Simeon Florea Marian la însemnările de pe cărțile vechi slavone din Vama, reținem pe cea care se referă la faptul că „în secolul al XVII-lea începuse acum limba română a se introduce pe încetul în biserică, în corespondență și în toate afacerile private și a izgoni pe cea slavonă”⁵⁵. O altă observație se referă la „numele de familie a celor mai multe persoane amintite în aceste notițe care s-au păstrat până astăzi printre românii din munții românești ai Bucovinei”⁵⁶.

Pe lângă cele două legende, amintite deja, Simeon Florea Marian a cules din Vama, prin intermediul elevilor săi de la gimnaziul superior din Suceava, alte creații populare, care întregesc profilul mural și spiritual al vămenilor. Ca profesor, părintele Marian îndemna elevii spre virtuțile creștinești și naționale, prin lecturi din literatura și istoria neamului, dar și spre a culege de la „vetrele părintești neprețuitele comori ale tradițiilor, obiceiurilor, cântecelor, vrăjilor și descântecelor, care învăluiesc viața țăranului din leagăn până la mormânt”⁵⁷.

Cu astfel de îndemnuri, foști lui elevi din Vama, Iorgu G. Toma, Constantin Iosep, G. Lucanu, studenți gimnaziști, cum se spunea atunci, au adunat colinde și cântece populare, poezii și legende, care au fost prelucrate de marele folclorist și prezentate, împreună cu alte creații populare din Bucovina, în ședința Academiei Române din 6 noiembrie 1909⁵⁸.

Astfel, o a opta variantă a colindului „Sculați, sculați boieri mari”, cules de la Ion Tâmpescu de Constantin Iosep, demonstrează unitatea culturală și spirituală a românilor, același colind fiind cunoscut, cu mici modificări, și în alte zone ale țării⁵⁹. O arie largă de răspândire avea (mai are încă) obiceiul ca în seara de Sfântul Vasile, tot omul, care voia să știe cum va fi în anul următor, să facă calendarul de peste an cu douăsprezece felii de ceapă și sare⁶⁰, obicei care se mai păstrează în Vama.

Multe din obiceiurile, tradițiile și creațiile populare ale românilor s-au pierdut, altele au fost transformate și adaptate noilor realități socio-economice, au apărut creații noi care așteaptă un culegător cu har care să le așeze într-o carte, urmând exemplul marelui folclorist Simeon Florea Marian.

Résumé

L'auteur présente dans un ouvrage bien documenté des aspects du passé du village Vama dans la vision du grand folkloriste Simion Florea Marian, qui a été intéressé par la création populaire et historique diverse de ce beau établissement.

Les précisions sur les légendes *La Roumaine et les Tatars*, *Les Roumains et les Tatars*, les études historiques concernant le village de Vama, dans lesquelles on trouve des données sur l'ancienneté de cet habitat, des églises qu'on y trouve, les mœurs et des traditions de cette zone, démontrent encore une fois, la grande capacité de chercheur des trésors spirituels des Roumains du folkloriste Simion Florea Marian.

NOTE:

¹T.A. Wickenhauser, *Moldowiza*, Viena, 1862.

²Simeon Florea Marian, *Tradiții populare române din Bucovina*, București, 1895.

³*Ibidem*, p. 355-356.

⁴Alexandru I. Gonța, *Studii de istorie medievală*, Iași, 1998, p. 269-274; vezi și Ion Cernat, *Momente din istoria României Orientale*, Iași, 2003, p.113.

⁵Simeon Florea Marian, *op.cit.*, p. 37.

⁶Al. Vasilescu, *Drumurile tătarăști din nordul Moldovei*, în *Suceava*, 1967.

- ⁷Victor Spinei, *Moldova în secolele XI-XIV*, 1982, p.158 și urm.
- ⁸Simeon Florea Marian, *Stâlpul lui Vodă din Vama. Studiu istoric*, 1888, mss., Suceva, Fascicola nr. 2, Arhivele Bucovinei.
- ⁹*Ibidem*.
- ¹⁰*Ibidem*, f. 21-22.
- ¹¹Iorgu G. Toma, *Monografia „Stâlpul lui Vodă”*, Cernăuți, 1923, p. 30-33.
- ¹²*Ibidem*.
- ¹³N. Iorga, *Istoria armatei românești*, București, 1919, vol. II, p. 185-186.
- ¹⁴Iorgu G. Toma, *op.cit.*, p. 8-9. Vezi și: Proces verbal din 9 iunie 1923 încheiat în ședința Consiliului Comunal Vama, prin care se acordă 6.000 m² pentru un parc în jurul monumentului Stâlpul lui Vodă – Arhiva personală D. Tomiuc, Vama.
- ¹⁵Vezi: Ion Cernat, Elena Lazarovici, *600 de ani de istorie ai satului Vama. Studii și schițe monografice*, Editura PIM, Iași, 2002, p. 345.
- ¹⁶N. Iorga, *Neamul românesc din Bucovina*, București, 1905, p. 94-96.
- ¹⁷Simeon Florea Marian, *Vama, sat muntean din Bucovina*, mss., fascicola 1, Arhiva Bucovinei, Suceava, cu note asupra manuscriselor ce se găsesc în biserica satului vechi, 1888, f.4.
- ¹⁸Vezi: N. Grămadă, *Toponimia minoră a Bucovinei*, vol.I, 1996, p. 40-41.
- ¹⁹Mai multe amănunte și precizări în: Ion Cernat, Elena Lazarovici, *op.cit.*, p.20-21.
- ²⁰Simeon Florea Marian, *op.cit.*, f.2.
- ²¹Vezi: Ion Cernat, *Momente din istoria României Orientale (Vechimea satelor românești după sintagma „pe unde au stăpânit din veac”)*, Editura PIM, Iași, 2003, p. 153 și urm.
- ²²D. Cantemir, *Descrierea Moldovei*, București, 1961, p.162.
- ²³N. Iorga, *Drumurile de comerț creatoare ale statelor românești*, Editura Cartea Românească, București, 1928, p.12-13.
- ²⁴*Ibidem*, p. 75-77. Vezi și Al. Gonța, *op.cit.*, p.171.
- ²⁵Vezi: Ion Cernat, Elena Lazarovici, *op.cit.*, p.17. Pentru edificare vezi: N. Iorga, *Drumurile de comerț creatoare ale statelor românești*, Editura Cartea Românească, București, 1928, p.75-77, *Sistemul vamal românesc este stabilit după cel tătarăsc*, Al. Gonța, *op.cit.*, p.171.
- ²⁶M. Costăchescu, *Documente moldovenești înainte de Ștefan cel Mare*, vol.II, p.161. Vezi și critica făcută de I. Bogdan.
- ²⁷D.R.H.A., *Moldova*, p. 427, după Wickenhauser, *Moldovitz*, p. 72-73, traducere germană după original slav; Simeon Florea Marian, *op.cit.*, f.4.
- ²⁸Simeon Florea Marian, *Vama, sat muntean din Bucovina*, mss., fascicola 1, Arhiva Bucovinei, Suceava, cu note asupra manuscriselor ce se găsesc în biserica satului vechi, 1888, f.4.
- ²⁹Arhivele Statului Suceava, Colecția Sematismus der Bukowiner ... Czernawitz, 1885, p.73.
- ³⁰Simeon Florea Marian, *op.cit.*, f.1.
- ³¹*Ibidem*, f.4.
- ³²Mariana Ileana Sabades, *Une Icône moldave inconnu du commencement du XVIe siècle*, în «Revue Roumaine Histoire-Arts, Serie Beaux-Arts», Tome XXVIII, p.3-10, București, 1991.
- ³³Simeon Florea Marian, *op.cit.*, f.4.
- ³⁴Gh. Bratiloveanu, *Un vechi monument de arhitectură populară*, în “Suceava. Anuarul Muzeului Județean”, V/1978, p. 317-321.
- ³⁵Inscripție românească cu chirilice, pe portalul bisericii care se află la cimitirul Vama de Sus.
- ³⁶Inscripție la ușa de intrare a bisericii parohiei Vama de Jos, dată din toamna anului 2000 pentru muzeu la Suceava.
- ³⁷Simeon Florea Marian, *Inscripțiuni de pe manuscrise și cărți vechi din Bucovina*, Suceava, 1900, p.8.
- ³⁸Ion Cernat, Elena Lazarovici, *op.cit.*, p. 105-106.
- ³⁹N. Lucanu, *Carte de însemnări*, mss. aflat, în copie, la autor, p. 59.
- ⁴⁰*Ibidem*; Despre începutul lucrărilor vezi: Proces-verbal din 30 aprilie 1929 asupra ședințelor 1-4 din sesiunea ordinară 1929 a Adunării eparhiale din Mitropolia Bucovinei, Cernăuți, 1929, p. 42-43. Pictura interioară a fost realizată de frații pictori Moroșan în 2001.
- ⁴¹Simeon Florea Marian, *Vama, sat muntean din Bucovina*, mss., fascicola 1, Arhiva Bucovinei, Suceava, cu note asupra manuscriselor ce se găsesc în biserica satului vechi, 1888, f.5.
- ⁴²*Ibidem*.

⁴³ Este vorba de lucrarea lui Simion Florea Marian, *Inscripțiuni de pe manuscrise și cărți vechi din Bucovina*, Suceava, 1900.

⁴⁴ Arhivele Statului Suceava, Fond Mitropolia Bucovinei, secția 9/7, nr.13, vol.V.

⁴⁵ Simeon Florea Marian, *Inscripțiuni de pe manuscrise și cărți vechi din Bucovina*, Suceava, 1900, p.28-33, Olimpia Mitric, *Scriptori, cărturari, manuscrise în limba română din nordul Moldovei*, în *Codrul Cosminului*, serie nouă, nr.2(12), 1996, p.169-170.

⁴⁶ Simion Florea Marian, *op.cit.*, p.28.

⁴⁷ *Ibidem*.

⁴⁸ *Ibidem*.

⁴⁹ *Ibidem*, p. 10.

⁵⁰ *Ibidem*, p.10-11.

⁵¹ *Ibidem*, p.13.

⁵² *Ibidem*.

⁵³ *Ibidem*, p.20.

⁵⁴ *Ibidem*.

⁵⁵ Simeon Florea Marian, *Vama, sat muntean din Bucovina*, mss., fascicola 1, Arhiva Bucovinei, Suceava, cu note asupra manuscriselor ce se găsesc în biserica satului vechi, 1888.

⁵⁶ *Ibidem*.

⁵⁷ Filaret Doboș, *Simeon Florea Marian, Amintiri cu prilejul împlinirii unui sfert de veac de la moartea sa*, în «Țara Fagilor», anul I, oct.1935-mai 1932, nr.5-12, p. 49-51.

⁵⁸ Simion Florea Marian, *Hore și chiuituri din Bucovina*, București, 1910.

⁵⁹ Idem, *Sărbătorile la români*, vil. I, Editura Fundației Culturale Române, 1994, p.14-17; ediție îngrijită și introducere de Iordan Datcu.

⁶⁰ *Ibidem*, p.71.